

Polen in 1914: een volk zonder land

Op 1 december 2014 wordt de Poolse premier Donald Tusk de nieuwe 'president' van de Europese Unie. Een puike prestatie voor een land dat nog maar 10 jaar lid is van de Europese Unie en dat 100 jaar geleden, in 1914, nog niet eens bestond. Waar leefden de Polen dan, 100 jaar geleden?

Rijke geschiedenis

Polen wordt sinds het begin van onze jaarrekening bevolkt door Slavische stammen. Sinds het jaar 1000 werd het verenigd en het vormde van 1386 tot 1709 een van de sterkste landen van Midden-Europa. In die tijd was de oppervlakte erg uitgebreid en ging het land een gemenebest aan met buurland Litouwen, dat zich tot ver in het Russische rijk uitstrekte. Het land bezat daarenboven een grote godsdienstvrijheid en herbergde de grootste joodse gemeenschap van Europa. Tijdens de 18de eeuw startte echter een algemeen verval onder het bestuur van koning Stanislas Poniatowski¹, die een vazalstaat bestuurde namens zijn minnares, de beruchte tsarina Catharina de Grote van Rusland. Het land werd diverse keren opgedeeld en in 1795 kwam er zelfs een eind aan de Poolse onafhankelijkheid. Het land en zijn inwoners werden verdeeld onder Pruisen (het westelijke Silezië en het noordelijke Pommeren – *blauw op de kaart hiernaast*), Rusland (Galicië, Koerland en de grensprovincies met Litouwen – *groen op de kaart*) en Oostenrijk-Hongarije (de streek rond de voormalige hoofdstad Krakau – *geel-oranje op de kaart*).

Doordat vele Poolse adellijke families naar Frankrijk uitweken, slaagde men er nog in om via een alliantie met Napoleon Bonaparte een kuntsmatig groothertogdom Polen (bestaande uit Warschau en omgeving) in het leven te roepen. Na het Congres van Wenen (1815) werd ook dit definitief ten grave gedragen.

De Polen in Wereldoorlog I

Tijdens de Grote Oorlog was Polen dus geen betrokken partij, het land bestond immers niet... Nochtans vochten er vele Polen mee, zowel met de centrale machten (Duitse Rijk, Oostenrijk) als met Rusland. Daarnaast waren er ook veel uitgeweken Polen aan het westelijk front. In de buurt van Vimy (Nord-Pas-de-Calais) is er een grote Poolse begraafplaats, waar zich het Kruis voor de Poolse vrijwilligers bevindt².

Na 1918 ontstond Polen opnieuw als onafhankelijke staat o.l.v. maarschalk Jozef Pilsudski³. Maar eerst werd in 1919-1920 nog een Russisch-Poolse oorlog uitgevochten, die resulteerde in de vrede van Riga in maart 1921. Er werden volksraadplegingen

1 Stanislaus August Poniatowski (1732-1798), laatste koning van het onafhankelijke Polen. Catharina II de Grote (1729-1796) was na de dood (moord?) van haar gemaal tsarina van 1762 tot 1796.

2 Neuville-Saint-Vaast in de buurt van Vimy, Nord-Pas-de-Calais. Het monument is opgericht 'voor hen die gevallen zijn voor de verrijzenis van Polen en de zege van Frankrijk'. Het motto op het monument luidt 'Za nasza wolnosc i wasza' (voor onze vrijheid en de uwe). Het werd verwoest in 1940 maar nadien heropgebouwd.

3 Maarschald Jozef Klemens Pilsudski (1867-1935) vocht aanvankelijk aan Habsburgse (Oostenrijkse) kant tegen

gehouden: Silezië (met de stad Breslau⁴), Danzig en Königsberg bleven Duits, maar Polen kreeg oostelijk de landstreek Galicië, een gedeelte van het huidige Litouwen (Wilno), Wit-Rusland (Brest) en Oekraïne (Lwow⁵).

De rampzalige tweede Wereldoorlog

Polen blijft bestaan tot in 1939 nazi-Duitsland en de Sovjet het zgn. "Molotov-Ribbentroppact"⁶ afsluiten. Amper een week later, op 1 september 1939, valt nazi-Duitsland Polen binnen en op 17 september is het de beurt aan de Sovjet-troepen van Stalin. Ondanks dappere tegenstand bezwijkt het Poolse leger onder de overmacht. Vele Poolse soldaten slagen erin om te vluchten en aan te sluiten bij de geallieerde troepen.

Het Poolse volk heeft tijdens de tweede Wereldoorlog ontzettend geleden: er sterven niet minder dan 5,8 miljoen Polen (16% van de bevolking!), waaronder bijna alle 3 miljoen Poolse joden.

Tijdens de periode 1939-1945 vindt in Polen immers de realisatie plaats van de Endlösung, de meest gruwelijke oorlogsmisdaad waartoe het naziregime besliste in 1941. Alle vernietigings-kampen waar de Joodse bevolking uit geheel Europa verzameld werd om op industriële manier vermoord te worden, liggen in Polen: Belzec, Sobibor, Treblinka, Chelmno, Majdanek en Auschwitz-Birkenau.

Het einde van het communisme

Na 1945 ligt Polen westelijker dan tevoren. Het Duitse rijk verliest het gebied ten oosten van de Oder, waaronder Silezië en Danzig-Gdansk. De oostelijke gebieden vallen binnen de Sovjetrepublieken Wit-Rusland en Oekraïne. Dit resulteert in grote volksverhuizingen van etnische Duitsers uit Polen en etnische Polen uit de Sovjet-Unie. Polen valt vanaf 1945 binnen de Sovjet-sfeer en wordt een satellietstaat onder Wladsjeslaw Gomulka. Vanaf eind jaren '70 komt het volk in opstand, geleid door de onafhankelijke vakbond Solidarnosc onder leiding van haar charismatische leider Lech Walesa⁷. Daarenboven krijgt de katholieke kerk een Poolse paus, Johannes-Paulus II⁸.

Na 1989 ondergaat Polen een geslaagde transitie naar een Europese staat en wordt internationaal genoemd als een van de mooiste voorbeelden voor de Europese integratie. Het land is met zijn 38 miljoen inwoners sinds 2004 lid van de Europese Unie en levert 10 jaar later de tweede Europese president, Donald Tusk⁹.

Rusland, maar verklaarde nooit tegen Frankrijk of Engeland te willen vechten. In 1916 moest hij aftreden en werd zelfs kort geïnterneerd in Maagdenburg. In 1918 riep hij de nieuwe staat Polen uit. Pilsudski was een militair in hart en nieren, geen dictator, eerder een verlicht despoot en gaf ruime bescherming aan de joodse minderheid.

4 Breslau ligt nu in Polen en heet Wrocław. Danzig werd Gdansk en Königsberg werd Kaliningrad en vormt een Russische enclave tussen Polen en Litouwen.

5 Lwow heette tot 1918 Lemberg (Pruisen) en na 1945 Lviv (Oekraïne).

6 Molotov-Ribbentroppact: vredesakkoord afgesloten op 24 augustus 1939 tussen nazi-Duitsland (door minister van Buitenlandse Zaken Joachim Von Ribbentrop) en de Sovjet-Unie (door commissaris van Buitenlandse Zaken Vjatsjeslav Molotov). In de geheime protocollen werd daar overeengekomen om Polen opnieuw op te splitsen.

7 Lech Walesa (°1943) was elektricien in de Lenin-scheepswerf in Gdansk. Hij werd vakbondsleider en werd namens Solidarnosc president van Polen van 1990 tot 1995.

8 Paus Johannes-Paulus II was de vroegere aartsbisschop van Krakau, Karol Wojtyła (1920-2005).

9 Donald Tusk (°1957) was premier van Polen van 2007 tot september 2014 en volgt vanaf 1 december 2014 Herman Van Rompuy op als Europees president.

Het moderne Polen bestaat nog maar 100 jaar maar heeft tijdens de twintigste eeuw verschrikkelijke drama's meegemaakt. Desondanks is het land in de 21ste eeuw één van de leidende naties van de Europese Unie.

Ook al 100 jaar zonder land...

Overigens bestonden in 1914 nog wel een aantal volkeren, die nu nog steeds geen land hebben. In de nasleep van de Eerste Wereldoorlog werd bij het Verdrag van Sèvres¹⁰ aan de Koerden een eigen land beloofd, maar dat is tot nu toe niet gerealiseerd. En ook de Palestijnen hadden nog steeds geen land. Na 1918 werd het gebied Palestina door de Engelsen bestuurd... en door minister van Buitenlandse Zaken Lord Balfour¹¹ 'beloofd' als een 'tehuis' voor Joodse emigranten uit Europa. Niet alleen in Oost-Europa, maar ook in het Midden-Oosten werkt de Eerste Wereldoorlog dus nog steeds na.

Tekst: Liebrecht Salen

Meer lezen

- Martin Ros, Een vergeten oorlog: Polen-Rusland 1920, uitg. Aspekt 2003.
- Tony Judt, De vergeten 20ste eeuw, uitg. Olympus 2010.
- www.wikipedia.be

10 Het verdrag van Sèvres (10/8/1920) tussen de geallieerden en het Ottomaanse Rijk bepaalde o.a. de oprichting van een onafhankelijk Koerdistan. Dit werd echter niet aanvaard en na een bloedige burgeroorlog (en een open oorlog met Griekenland) werd op 24/7/1923 de Vrede van Lausanne ondertekend door de Turkse leider Mustapha Kemal Atatürk. Het bestaan van Koerden wordt tot nu toe in Turkije ontkend.

11 De Balfour-verklaring (2/11/1917) is eigenlijk een brief, die de Britse minister van Buitenlandse Zaken Arthur James Balfour schreef aan Lord Rotschild, de leider van de Joodse gemeenschap in Groot-Brittannië en die een 'nationaal Joods tehuis' in Palestina beloofde. Dit werd ook opgenomen in het originele Verdrag van Sèvres, waarbij Palestina onder het bestuur van Groot-Brittannië geplaatst werd.